

СЕКЦІЯ 4 ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА

УДК 378.011.3-057.875:91: 502/504

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-7391/2019-11-17>

Дудка І.Г.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри географії, екології та методики навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»
olimp-geograf@ukr.net
ORCID: 0000-0002-4828-1767

Носаченко В.М.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри географії, екології та методики навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»
volodymyr.nosachenko@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0266-5199

ОСОБЛИВОСТІ ПРАКТИЧОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті здійснено аналіз практичної підготовки майбутнього вчителя географії до екологічної діяльності. Обґрунтовано актуальність дослідження проблеми формування в майбутнього вчителя географії екологічної компетентності, що дасть змогу досягти низки педагогічних цілей щодо розвитку екологічної культури учнів, виховання дбайливого ставлення до навколишнього середовища, вдосконалення екологічної грамотності.

Зазначено, що вивчення дисциплін професійної підготовки дає змогу майбутньому вчителю географії розуміти особливості впливу антропогенних чинників на географічну оболонку, усвідомлювати необхідність раціонального природокористування, формувати екоцентричний тип мислення в умовах глобалізації, сприяти безпечній поведінці учнів у навколишньому середовищі, упроваджувати здоров'язберезувальні технології в освітній процес.

Досліджено, що цикл дисциплін практичної підготовки майбутніх учителів географії спрямовано на вдосконалення загальних і професійних знань, розвиток умінь застосовувати сучасні педагогічні технології, формування професійно значущих особистісних якостей як складової частини педагогічної культури. У процесі практичної підготовки майбутні фахівці систематизують та вдосконалюють набуті знання, уміння й навички щодо наукової, природоохоронної, еколого-освітньої діяльності. Це сприяє виробленню вміння в майбутнього фахівця користуватися методичним апаратом навчання географії; здійсненню навчально-виховного процесу у всій його різноманітності; опануванню алгоритмізованими елементами педагогічних технологій та формуванню творчого ставлення до їх упровадження.

На основі аналізу наукових джерел з'ясовано, що практична підготовка майбутнього вчителя географії до екологічної діяльності характеризується низкою суперечностей: між традиційною системою практичної підготовки майбутнього вчителя географії в педагогічних університетах та необхідністю модернізації вищої освіти; між теоретичними знаннями майбутнього вчителя географії із екології та вмінням практично реалізувати їх у професійній діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка, вчитель географії, екологічна діяльність, учні, освітній процес, екологічна грамотність.

Dudka I.H., Nosachenko V.M. PECULIARITIES OF PRACTICAL TRAINING OF A FUTURE GEOGRAPHY TEACHER FOR ENVIRONMENTAL ACTIVITIES

The article analyzes the practical preparation of the future teacher of geography for environmental activities. In addition the problems of environmental competence of a future geography teacher are substantiated. It will help to achieve a number of pedagogical goals for the development of students' environmental culture, fostering a caring attitude to the environment, and improving environmental literacy.

It is noted that the study of vocational training allows the future teacher of geography to understand the peculiarities of the influence of anthropogenic factors on the geographical envelope, to understand the need for rational use of nature, to form an ecocentric type of thinking in the context of globalization, to promote safe learning environment and to improve health-saving technologies in the process.

It has been researched that the cycle of disciplines of practical training of future teachers of geography is aimed on improvement of general and professional knowledge, development of skills to apply modern pedagogical technologies, formation of professionally important personal qualities as a component of pedagogical culture. In the course of practical training, future specialists will systematize and improve the acquired knowledge, skills and skills in scientific, environmental, environmental and educational activities. It helps to develop the ability of the future specialist to use the methodological apparatus of teaching geography; the implementation of the educational process in all its diversity; mastering the algorithmic elements of pedagogical technologies and forming a creative attitude for their introduction.

The analysis of scientific sources shows that the practical preparation of the future teacher of geography for environmental activity is characterized by a number of contradictions: between the traditional system of practical training of the future teacher of geography in pedagogical universities and the need for modernization of higher education; between the theoretical knowledge of the future teacher of geography in ecology and the ability to practically implement them in their professional activities.

Key words: vocational training, geography teacher, environmental activities, pupils, educational process, environmental literacy.

Постановка проблеми. В умовах трансформації вищої освіти змінюються особливості професійної підготовки майбутніх фахівців. У навчальних планах підготовки майбутнього вчителя географії на практичну складову частину відводиться різна кількість годин. Однак останнім часом прослідковується негативна тенденція зменшення обсягу годин, відведених на навчальну практику. У цьому контексті актуальною є проблема збереження обсягу навчальної практики із географічних дисциплін, встановлення її важливості та вдосконалення методичного забезпечення.

Оскільки самостійна науково-дослідницька та практична діяльність щодо вивчення природних об'єктів в польових умовах забезпечує високий рівень готовності майбутнього вчителя географії до успішної організації екологічної діяльності учнів на основі краєзнавчого матеріалу, то не підлягає сумніву значущість практичного компонента у фаховій підготовці. Використання в освітньому процесі ЗВО навчальних практик має значну перевагу, адже вони підвищують якість навчання, сприяють отриманню міцних знань і формуванню професійних компетентностей студентів-географів (Данильченко, 2018).

Однак у професійній підготовці майбутніх учителів географії зафіксовано ряд протиріч: між наявністю досвіду проведення навчальних і педагогічних практик підготовки майбутніх

учителів географії у закладах вищої освіти країни та наявними проблемами щодо їх організації; між актуальністю проблеми формування професійної компетентності майбутнього вчителя географії та недостатньою розробленістю у психолого-педагогічній науці теоретичних уявлень про сутність і специфіку даної інтегративної якості особистості; між творчими підходами до організації екологічної діяльності майбутніх учителів географії та існуючою у практиці сучасної вищої школи уніфікованістю та усталеністю; між об'єктивною потребою сучасної школи в активному впровадженні ідей екологічної освіти й вихованні та недостатнім рівнем екологічної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей, що негативно впливає на ефективність професійної діяльності, фундаментальними науковими здобутками із проблем професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей і недосконалою обґрунтованістю дидактичних засад формування їхньої екологічної культури в процесі професійної підготовки (Гончарук, 2019).

Саме тому сьогодні підготовка педагога у системі вищої освіти повинна ґрунтуватися на гуманізації та особистісній орієнтації, природознавстві та культурообізнаності. У даний час студенти спрямовані переважно на отримання екологічних та природоохоронних знань, однак розвиток навичок використання

цих знань у різних ситуаціях на практиці у студентів у більшості випадків недостатній. У зв'язку із цим майбутньому вчителю географії необхідний базовий рівень екологічної освіти та культури для подальшої педагогічної діяльності (Прохорова, 2018).

Зазначимо, що екологічний принцип вивчення дисциплін сприяє усвідомленому засвоєнню найскладніших питань, але продуктивним такий підхід буде лише за таких умов, коли вивчення природи, господарства і економіки України буде розглядатися у взаємозв'язку з об'єктами, явищами і процесами рідного краю. З огляду на це в підготовці майбутнього вчителя географії постає нагальне завдання формування екологічної компетентності в ключі інноваційного вдосконалення системи вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нова парадигма організації шкільної освіти вимагає якісних змін і в системі підготовки майбутніх учителів. Це мають бути професіонали нової генерації, які орієнтуються в сучасних досягненнях науки і практики, володіють методами наукового дослідження, інтерактивними технологіями навчання, здатні реалізовувати модернізаційні процеси в освітньому середовищі, вільно орієнтуються у світі сучасних професій, вміють вірно визначати індивідуальну освітню траєкторію і програму життєдіяльності учня та підвести його до свідомого вибору професійного майбутнього (Пологовська, 2018).

Зокрема, науковому розв'язанню питання вдосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя географії сприяв науковий доробок А. Байназаров, М. Баранського, О. Браславської, Л. Вішнікіної, Т. Гільберг, В. Гончарука, Г. Гордашевської, Л. Зеленської, М. Елькіна, С. Коберніка, В. Корнеєва, М. Криловця, М. Кугай, Д. Мальчикової, С. Мантуленка, П. Масляка, Н. Муніч, О. Надтоки, Т. Назаренко, В. Обозного, І. Пилипенка, В. Приймак, І. Рожі, А. Розсохи, В. Саюк, О. Топузова, П. Шищенко, А. Шуканової, Б. Чернова та ін.

Аналіз результатів напрацювань учених засвідчує, що формування екологічної компетентності майбутнього вчителя географії передбачає набуття важливого педагогічного досвіду з активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, що фіксується у формі його результатів – системних і логічно вибудованих наукових знань зростаючої особисто-

сті, досвіду творчої діяльності, самостійному розв'язанні навчальних завдань з вирішення локальних екологічних, природоохоронних чи суспільних проблем (Пустовіт, 2019).

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження – узагальнити сучасний стан теоретичної та практичної підготовки майбутнього вчителя географії до екологічної діяльності в освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати опрацювання навчальних планів засвідчують, що підготовка майбутнього вчителя географії в закладах вищої освіти забезпечується низкою дисциплін, об'єднаних у цикли загальної підготовки, професійної підготовки та практики. Кожен цикл має нормативну й вибіркочову частину. Зокрема, аналіз нормативної частини навчального плану свідчить, що важливе місце в підготовці майбутнього вчителя географії до екологічної діяльності займають дисципліни циклу загальної підготовки, такі як історія України, історія культури України, філософія, українська мова, інформаційні технології, геоінформаційні технології, методологія наукових досліджень, геологія з основами палеонтології, географія ґрунтів з основами ґрунтознавства, біогеографія, загальне землезнавство, геоморфологія, метеорологія та кліматологія, гідрологія, основи ландшафтознавства, картографія з основами топографії. Варто зазначити, що вивчення цих дисциплін дає змогу майбутньому вчителю географії розуміти особливості впливу антропогенного чинника на ландшафту оболонку, усвідомлювати необхідність раціонального природокористування, формувати екоцентричний тип мислення в умовах глобалізації. Крім того, цикл дисциплін загальної підготовки спрямовано на формування в майбутнього вчителя географії вміння спостерігати, аналізувати й пояснювати дані спостережень, прогнозувати розвиток регіональних екологічних проблем; розглядати географічні явища і процеси у взаємозв'язку, розкривати їх сутність; усвідомлювати необхідність розробки та реалізації учнівських екологічних проєктів, створювати карти забруднення території. Так, уявлення про карту, її елементи, властивості, функції, класифікацію, способи картографічною зображення забезпечується вивченням картографії з основами топографії, що дають змогу використовувати набуті знання, уміння та навички під час екологічної діяльності.

Зазначимо, що аналіз та характеристика особливостей фізико-географічних країн, вільне володіння фізико-географічною номенклатурою, уміння знаходити й показувати географічні об'єкти на загальногеографічних картах є важливою складовою частиною практичної підготовки майбутнього вчителя географії до екологічної діяльності в освітньому процесі.

Під час вивчення загального землезнавства майбутній вчитель географії має можливість не лише зрозуміти загальні закономірності будови, розвитку й функціонування ландшафтно-оболонки як цілісної системи, а й інтегрувати знання, отримані під час вивчення окремих фізико-географічних дисциплін. У зв'язку із цим оволодіння фундаментальними вихідними поняттями загального землезнавства забезпечить учителю географії можливість здійснювати систематичні спостереження за природою, використовувати різноманітний картографічний матеріал, застосовувати дослідницькі методи.

Підкреслимо, що вивчення основних теоретичних і практичних питань ґрунтознавства: походження ґрунтів, їхніх властивостей, поширення та шляхи підвищення родючості формує в майбутнього вчителя географії уявлення про взаємозв'язки біотичних та абіотичних чинників; забезпечує знання про хімічні, фізико-хімічні властивості, повітряні й теплові режими ґрунтів, що дає змогу майбутнім учителям географії оволодіти вміннями здійснювати комплексний аналіз стану компонентів природи взагалі і ґрунту зокрема та вплив на нього антропогенних чинників.

Засвоєння знань майбутніми учителями географії про географічну оболонку та її закономірності, природні комплекси регіонального та локального рівнів забезпечується під час вивчення основ ландшафтознавства. Майбутні вчителі географії, отримуючи як теоретичну, так і практичну підготовку у процесі виконання лабораторних робіт із означеної дисципліни, мають можливість застосовувати отримані знання, уміння та навички під час розроблення та організації екологічних стежок.

Важливе місце в підготовці вчителя географії до екологічної діяльності займають дисципліни циклу професійної підготовки: безпека життєдіяльності, географія світового господарства, вікова фізіологія, валеологія, шкільна гігієна, педагогіка, психологія, регіональна економічна і соціальна географія, рекреаційна географія, фізична географія материків і оке-

анів, методика навчання географії, фізична географія України, економічна і соціальна географія України, історична географія, географія населення, основи технологій виробництва, основи промислового, сільськогосподарського виробництва та транспорту, екологія, геоекологія, географія культури.

Так, зміст педагогічних дисциплін являє собою цілісну багатофункціональну систему, у якій взаємодіють різні елементи. Дослідження показало, що формування загальнопедагогічних знань, умінь і навичок – тривалий процес, у якому науковці виділяють такі етапи: етап формування початкових уявлень про учнів, педагогічну професію, професійну діяльність учителя, про особистість учителя, роль педагогічної теорії у шкільній практиці; етап формування предметної системи знань, засвоєння провідних педагогічних теорій, категорій, понять, закономірностей, принципів змісту й методів навчання і виховання школярів тощо; етап формування узагальненої комплексної системи знань на основі міжпредметних зв'язків із психологією, віковою фізіологією, методикою викладання предметів, суспільно-політичними дисциплінами.

Методика навчання географії як навчальна дисципліна забезпечує професійно-методичну підготовку майбутнього вчителя географії до навчання й виховання учнів та виконує навчальні, методичні, дослідницькі, конструктивні, організаторські і практичні завдання (Топузов, 2012). Так, навчальні завдання реалізуються через засвоєння теоретичних засад методики навчання географії на основі компетентнісного підходу, психодидактичних засад формування географічних знань, істотного арсеналу технологій навчання, що стане інструментарієм під час формування екологічної грамотності учнів.

Самостійне визначення змісту та методичного апарату навчання географії (методів, методичних прийомів, засобів і форм організації навчально-пізнавальної діяльності учнів); уміння диференціювати навчальний матеріал на основний (поняття, причинно-наслідкові зв'язки, закономірності, світоглядні ідеї) та допоміжний забезпечується виконанням методичних завдань.

Дослідницькі завдання включають формування вміння працювати з науково-методичною літературою, самостійно проводити наукові дослідження з методики навчання географії, здійснювати діагностування ефективності

процесу формування географічних компетентностей.

Результатом виконання конструктивних завдань є вміння майбутнього вчителя географії аналізувати шкільні програми, підручники та інші засоби навчання в освітньому процесі, проектувати зміст навчання, різні види пізнавальної діяльності учнів і способи їхнього включення у процес навчальної діяльності тощо.

Реалізація практичних завдань сприяє виробленню вміння в майбутнього фахівця користуватися методичним апаратом навчання географії; здійсненню освітнього процесу у всій його різноманітності; опануванню алгоритмізованими елементами педагогічних технологій та формуванню творчого ставлення до їх упровадження.

Важливим для констатації сучасного стану практичної підготовки майбутнього вчителя географії до професійної діяльності учнів є аналіз завдань дисципліни «Методика навчання географії», які спрямовані на розвиток організаторських умінь, тобто забезпечення оволодіння навичками організації навчально-пізнавальної діяльності учнів, вивчення ступеня і глибини засвоєння програмного матеріалу та його корекції, рівня сформованості інтелектуальних умінь учнів та їхнього наукового світогляду.

Тематичний зміст дисциплін «Екологія», «Геоєкологія» передбачає формування в майбутнього вчителя географії знань про основні структурні компоненти та організаційні особливості екосистеми нашої планети, межі поширення живих організмів і вплив обмежувальних чинників на їх перерозподіл у біосфері; основні закономірності й механізми функціонування вологообміну, мінерального обміну, газообміну, енергообміну, біогенного кругообігу, що дасть змогу досягти низки педагогічних цілей позакласного навчання щодо формування екологічної культури учнів і дбайливого ставлення до навколишнього середовища.

Вивчення дисципліни «Основи промислового, сільськогосподарського виробництва та транспорту» сприяє ґрунтовному розумінню майбутнім учителем географії особливостей територіальної організації господарської діяльності суспільства та розвитку в них вміння аналізувати чинники, які зумовлюють розміщення підприємств різних галузей господарства, застосовувати набуті знання під час організації екскурсій на виробництво.

Географія світового господарства як одна з важливих дисциплін циклу професійної підготовки сприяє оволодінню майбутніми фахівцями сучасним суспільно-географічним мисленням; розвитку вміння аналізувати розміщення паливно-енергетичних ресурсів, галузеву і функціональну структуру господарства, тенденції в територіальній організації господарства, що забезпечить поглиблення знань щодо раціонального використання ресурсів.

Наголошуємо, що важливе місце в підготовці майбутнього вчителя географії до екологічної діяльності займає система знань, умінь і навичок щодо основ здоров'я та здорового способу життя, безпечної поведінки в навколишньому середовищі, здоров'язберезувальних технологій, що забезпечується дисциплінами «Безпека життєдіяльності», «Вікова фізіологія», «Шкільна гігієна», «Валеологія». Результати аналізу науково-методичних джерел дають підстави стверджувати, що для екологічної діяльності сучасний учитель географії повинен уміти створювати здоров'язберезувальне освітнє середовище.

Відмітимо, що здоров'язберезувальне середовище розуміємо як модель підсистеми освітнього середовища з логічним поєднанням принципів, форм, методів, засобів роботи вчителя географії, інших учителів-предметників, батьків, класного керівника, медичних працівників, які забезпечують належну організацію різних видів діяльності учнів, спрямованих на формування свідомого ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих, розвиток рухової активності, забезпечення зміцнення, збереження та відновлення здоров'я на основі культурологічного й аксіологічного підходів. А для цього необхідно враховувати вікові та психолого-фізіологічні особливості учнів; спостерігати за змінами у стані здоров'я учнів; володіти методикою оздоровчих технологій; упроваджувати особистісно зорієнтовані технології в освітній процес.

Отже, засвоєння тематичного змісту дисциплін циклу професійної підготовки дає змогу майбутньому вчителю географії розвивати вміння організувати освітню діяльність учнів відповідно до поставлених цілей; набути фахової компетентності на основі вивчення фундаментальних і спеціальних географічних дисциплін; безперервно вдосконалювати рівень власної професійної підготовки.

Практична підготовка майбутнього вчителя географії передбачає організацію навчаль-

них та навчально-польових практик, а саме: навчально-польову практику з картографії з основами топографії; з геології, геоморфології, гідрології, метеорології і кліматології; навчально-польову практику з екології, біогеографії, географії ґрунтів і комплексну географічну; навчально-виховну (активну) з географії. У процесі практичної підготовки майбутні фахівці систематизують та вдосконалюють набуті знання, уміння й навички щодо наукової, природоохоронної, еколого-освітньої діяльності. Під час навчально-польової майбутні учителі географії беруть участь в екологічних акціях, упорядковують довкілля, розвивають творчі здібності.

Цикл дисциплін практичної підготовки майбутніх учителів географії спрямовано на вдосконалення загальних і професійних знань, розвиток умінь застосовувати сучасні педагогічні технології, формування професійно значущих якостей особистості як складової частини педагогічної культури.

У процесі дослідження виокремлено такі шляхи вдосконалення практичної підготовки майбутніх учителів географії до екологічної діяльності, а саме:

– забезпечення позитивної мотивації щодо екологічної діяльності у процесі проходження майбутніми учителями географії навчально-польових і навчально-виховних (активних) практик;

– конструювання змісту навчального матеріалу, що орієнтує майбутніх учителів географії до екологічної діяльності;

– використання інтегративного підходу у процесі практичної підготовки майбутніх учителів географії до екологічної діяльності.

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, проведене дослідження дає змогу стверджувати, що практична підготовка майбутнього вчителя географії до екологічної діяльності характеризується низкою суперечностей:

– між традиційною системою практичної підготовки майбутнього вчителя географії в педагогічних університетах та необхідністю модернізації вищої освіти;

– між теоретичними знаннями майбутнього вчителя географії із екології та вмінням практично реалізувати їх у професійній діяльності;

– між фундаментальними науковими здобутками з проблем професійної підготовки майбутніх учителів географії і недосконалою обґрунтованістю дидактичних засад форму-

вання їх екологічної культури в процесі професійної підготовки;

– між творчими підходами до організації екологічної діяльності майбутніх учителів географії та наявною у практиці сучасної вищої школи уніфікованістю та усталеністю.

З огляду на результати проведеного аналізу логічно є необхідність удосконалення змісту практичної підготовки майбутнього вчителя географії до екологічної діяльності, що потребує корекції навчальних планів і програм, створення нових підручників і навчальних посібників, науково-дослідницької роботи, уведення спецкурсів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адобовська, М.В., Тригуб В.І. (2019). Роль педагогічної практики у формуванні професійної компетентності майбутнього вчителя географії. *Cherkasy University Bulletin: Pedagogical Sciences*. №. 2. С. 57–61. [Adobovska, M.V., Trigub V.I. (2019). The role of pedagogical practice in the form of professional competencies of the Maybuty geography teacher. *Cherkasy University Bulletin: Pedagogical Sciences (In Ukraine)*].

2. Гончарук, В.В. (2019). Формування екологічної культури майбутніх учителів природничих спеціальностей у процесі професійної підготовки. Кандидат наук [автореферат]. Хмельницький національний університет. 23 с. [Honcharuk, V.V. (2019). Formation of ecological culture of future teachers of natural sciences in the process of vocational training. PhD [abstract]. Khmelnytsky National University (In Ukraine)].

3. Данильченко, О., Корнус, О., Корнус, А., Сюткін, С., Нешатаєв, Б. (2018). Практична підготовка студентів: стан і проблеми. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії*. Вип. 27. С. 28–34. [Danilchenko, O., Kornus, O., Kornus, A., Syutkin, S., Neshataev, B. (2018). Practical training of students: Stan and problems. *Problems of uninterrupted geographic education and cartography (In Ukraine)*].

4. Дудка, І.Г. (2017). *Підготовка майбутніх учителів географії до організації позакласної діяльності учнів*. Кандидат наук [дисертація]. Перещав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди. 275 с. [Dudka, I.G. (2017). Training of maybath teachers of geography to the organization of a recognized academic degree. PhD [dissertation]. Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University (In Ukraine)].

5. Пологовська, Ю.Ю. (2018). Інноваційні педагогічні технології як засіб формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія : Педагогічні науки*. Київ. Вип. СХХХХІ (141). С. 167–181. [Pologovska, Yu.Yu. (2018). Innovative pedagogical technology in order to form profi Scientific notes of the National Pedagogical University of M.P. Drahomanov.

Seriya: Pedagogical science. Kiev. Vip. CXXXXXI (141). (In Ukraine)].

6. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія. 10-11 класи. Рівень стандарту. 10 с. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/geo-pr.pdf> (дата звернення: 22.08.2019) [The program for foreign mortgages. Geography. 10-11 classes. Riven standard (In Ukraine)].

7. Прохорова Л., Зав'ялова Т., Непша О. (2018). Готовність майбутніх вчителів географії до екологічного виховання учнівської молоді у сучасній загальноосвітній школі. *Екологія – філософія існування людства: зб. наук. пр.* С. 96–100. [Prokhorova, L., Zav'yalova, T., Nepsha, O. (2018). Preparedness of mayboth readers of geography to environmental and academic young people in high school and overseas schools. *Ecology – Philosophy of Humanity* (In Ukraine)].

8. Пустовіт, Г.П. (2019). Краєзнавча компетентність учителів географії в інноваційному розвитку. *Інноватика у вихованні.* №. 9. С. 72–82. [Pustovit, G.P. (2019). Kranznavcha competence of geography

teachers in innovative development. *Innovation in vikhovanni.* No. 9. (In Ukraine)]

9. Топузов, О.М., Самойленко, В.М., Вішнікіна, Л.П. (2012). Загальна методика навчання географії: підручник. Київ : ДНВП Картографія. 512 с. [Topuzov, O.M., Samoilenko, V.M., Vishnikina, L.P. (2012). The main methodology for starting geography is: K. : DNVP Cartography (In Ukraine)].

10. Янкович, О.І. (2007). Формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя в процесі вивчення педагогічних дисциплін. *Формування професійної культури вчителя в контексті інтеграції України в європейський освітній простір: мат. регіон. наук.-практ. семінару.* Тернопіль. С. 10–13. [Yankovich, O.I. (2007). Form of professional and pedagogical culture of the Maybuty teacher as a part of the educational process of pedagogical disciplines. Formurator of the professional culture of the teacher in the context of integration of Ukraine in the European language: mat. region. science.-practical. Seminaru. Ternopil, S. 101–13 (In Ukraine)].

Стаття надійшла до редакції 24.05.2019

The article was submitted for publication on 24.05.2019